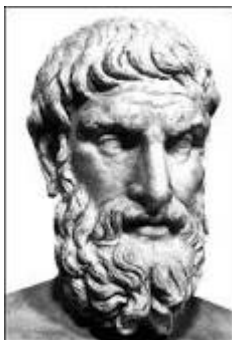

Αρχαία κείμενα επικούρειας φιλοσοφίας

Επίκουρος - Επιστολή προς Μενοικέα ή Περί Βίου

Η επιστολή του Επίκουρου προς Μενοικέα περιλαμβάνεται στο έργο «*Βίοι και γνώμαι των εν φιλοσοφία ευδοκιμησάντων και των εκάστη αιρέσει αρεσκόντων εν επιτόμω συναγωγή*», του Διογένη Λαέρτιου, ιστοριογράφου των φιλοσόφων της αρχαιότητας. Οι ερευνητές έχουν χρονολογήσει τη συγγραφή του έργου του, τον 3ο αι. μ.χ. Η επιστολή αποτελεί την επιτομή της Ηθικής φιλοσοφίας του Επίκουρου. Ακολουθεί το πρωτότυπο κείμενο με παράθεση του κειμένου σε απόδοση στα σύγχρονα ελληνικά του Λεωνίδα Α.Αλεξανδρίδη, τον οποίο οι φίλοι επικούρειας φιλοσοφίας ευχαριστούμε θερμά για την προσφορά του. Πρώτη δημοσίευση - www.epicuros.gr / Οκτώβριος 2013.

"Επίκουρος Μενοικεῖ χαιρεῖν.

122 "Μήτε νέος τις ὦν μελλέτω φιλοσοφεῖν, μήτε γέρον ὑπάρχων κοπιάτω φιλοσοφῶν· οὔτε γὰρ ἄωρος οὐδεὶς ἐστὶν οὔτε πάρωρος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαῖνον. ὁ δὲ λέγων ἢ μήπω τοῦ φιλοσοφεῖν ὑπάρχειν ὥραν ἢ παρελη-λυθέναι τὴν ὥραν ὁμοίος ἐστὶ τῷ λέγοντι πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μὴ παρεῖναι τὴν ὥραν ἢ μηκέτι εἶναι. ὥστε φιλοσοφητέον καὶ νέω καὶ γέροντι, τῷ μὲν ὅπως γηράσκων νεάζη τοῖς ἀγαθοῖς διὰ τὴν χάριν τῶν γεγονότων, τῷ δ' ὅπως νέος ἅμα καὶ παλαιὸς ἦ διὰ τὴν ἀφοβίαν τῶν μελλόντων. μελετᾶν οὖν χρὴ τὰ ποιοῦντα τὴν εὐδαιμονίαν, εἴ περ παρούσης μὲν αὐτῆς πάντα ἔχομεν, ἀπούσης δὲ πάντα πράττομεν εἰς τὸ ταύτην ἔχειν.

123 "Ἄ δέ σοι συνεχῶς παρήγγελον, ταῦτα καὶ πράττε καὶ μελέτα, στοιχεῖα τοῦ καλῶς ζῆν ταῦτ' εἶναι διαλαμβάνων. πρῶτον μὲν τὸν θεὸν ζῶον ἄφθαρτον καὶ μακάριον νομίζων, ὡς ἡ κοινὴ τοῦ θεοῦ νόησις ὑπεγράφη, μηθὲν μήτε τῆς ἀφθαρσίας ἀλλότριον μήτε τῆς μακαριότητος ἀνοίκειον αὐτῷ πρόσαπτε· πᾶν δὲ τὸ φυλάττειν αὐτοῦ δυνάμενον τὴν μετὰ ἀφθαρσίας μακαριότητα περὶ αὐτὸν δόξαζε. θεοὶ μὲν γὰρ εἰσὶν· ἐναργῆς γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ἡ γνῶσις. οἴους δ' αὐτοὺς <οἱ> πολλοὶ νομίζουσιν οὐκ εἰσὶν· οὐ γὰρ φυλάττουσιν αὐτοὺς οἴους νομίζουσιν.

Ο Επίκουρος χαιρετά τον Μενοικέα.

122. Ούτε όταν είναι κανείς νέος δεν πρέπει να αναβάλει να φιλοσοφεί ούτε όταν είναι γέρος δεν πρέπει να θεωρεί κοπιαστικό να φιλοσοφεί. Διότι ποτέ δεν είναι ούτε πολύ νωρίς ούτε πολύ αργά για να φροντίσει την υγεία της ψυχής του. Και αυτός που λέει ότι ο καιρός για να φιλοσοφήσει δεν έχει φτάσει ακόμη ή ότι έχει περάσει ήδη, μοιάζει με εκείνον που λέει είτε ότι δεν έχει έλθει ακόμα ο καιρός για την ευδαιμονία είτε ότι δεν υπάρχει πλέον καιρός γι' αυτήν. Συνεπώς, πρέπει και ο νέος και ο γέρος να φιλοσοφούν, ο μὲν ἕνας, καθώς γερνάει να παραμένει νέος ανάμεσα στα αγαθά χάρη στα ευχάριστα γεγονότα του παρελθόντος, ο δε ἄλλος αν και νέος, για να μη φοβάται σαν γέρος το μέλλον. Πρέπει επομένως να στοχαζόμαστε τα πράγματα που φέρνουν την ευδαιμονία, επειδή όταν την κατέχουμε έχουμε τα πάντα, ενώ όταν αυτή λείπει κάνουμε τα πάντα για να την αποκτήσουμε.

123. Τα πράγματα μάλιστα που συνεχώς σου συνιστούσα, να τα πράττεις και να τα στοχάζεσαι θεωρώντας ότι αυτά είναι βασικές αρχές της ευτυχισμένης ζωής(καλῶς ζῆν). Πρώτα απ' όλα πιστεύοντας ότι ο θεός είναι ον ζωντανό αθάνατο και μακάριο, σύμφωνα με την κοινή παράσταση του θεού που έχει αποτυπωθεί στον νου των ανθρώπων, να μην αποδίδεις ποτέ σ' αυτόν τίποτα που θα ήταν ξένο προς την αφθαρσία του, ούτε αταίριαστο προς την μακαριότητά του. Αλλά να πιστεύεις πάντοτε γι αυτόν κάθε τι που είναι ικανό να διαφυλάξει την αφθαρσία και την μακαριότητά του. Διότι οι θεοὶ υπάρχουν, επειδή η γνώση που έχουμε γι' αυ-

ἀσεβῆς δὲ οὐχ ὁ τοὺς τῶν πολλῶν θεοὺς ἀναιρῶν, ἀλλ' ὁ τὰς τῶν πολλῶν δόξας

124 θεοῖς προσάπτων. οὐ γὰρ προλήψεις εἰσὶν ἀλλ' ὑπολήψεις ψευδεῖς αἱ τῶν πολλῶν ὑπὲρ θεῶν ἀποφάσεις· ἔνθεν αἱ μέγιστα βλάβαι τε τοῖς κακοῖς ἐκ θεῶν ἐπάγονται καὶ ὠφέλειαι <τοῖς ἀγαθοῖς>. ταῖς γὰρ ἰδίαις οἰκείουμενοι διὰ παντὸς ἀρεταῖς τοὺς ὁμοίους ἀποδέχονται, πᾶν τὸ μὴ τοιοῦτον ὡς ἀλλότριον νομίζοντες.

"Συνέθιζε δὲ ἐν τῷ νομίζειν μηθὲν πρὸς ἡμᾶς εἶναι τὸν θάνατον· ἐπεὶ πᾶν ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἐν αἰσθήσει· στέρησις δὲ ἐστὶν αἰσθήσεως ὁ θάνατος. ὅθεν γνώσις ὀρθὴ τοῦ μηθὲν εἶναι πρὸς ἡμᾶς τὸν θάνατον ἀπολαυστὸν ποιεῖ τὸ τῆς ζωῆς θνητόν, οὐκ ἄπειρον προστιθεῖσα χρόνον ἀλλὰ τὸν τῆς ἀθανασίας ἀφελο-

125 μένη πόθον. οὐθὲν γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ ζῆν δεινὸν τῷ κατειληφῶτι γνησίως τὸ μηθὲν ὑπάρχειν ἐν τῷ μὴ ζῆν δεινόν· ὥστε μάταιος ὁ λέγων δεδιέναι τὸν θάνατον οὐχ ὅτι λυπήσει παρῶν ἀλλ' ὅτι λυπεῖ μέλλων. ὁ γὰρ παρὸν οὐκ ἐνοχλεῖ προσδοκώμενον κενῶς λυπεῖ. τὸ φρικωδέστατον οὖν τῶν κακῶν ὁ θάνατος οὐθὲν πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ περ ὅταν μὲν ἡμεῖς ὦμεν, ὁ θάνατος οὐ πάρεστιν· ὅταν δ' ὁ θάνατος παρῆ, τόθ' ἡμεῖς οὐκ ἐσμέν. οὔτε οὖν πρὸς τοὺς ζῶντάς ἐστὶν οὔτε πρὸς τοὺς τετελευτηκότας, ἐπειδὴ περ περὶ οὓς μὲν οὐκ ἔστιν, οἱ δ' οὐκέτι εἰσὶν. ἀλλ' οἱ πολλοὶ τὸν θάνατον ὅτε, μὲν ὡς μέγιστον τῶν κακῶν φεύγουσιν, ὅτε δὲ ὡς ἀνάπαυσιν τῶν

126 ἐν τῷ ζῆν <κακῶν αἰροῦνται. ὁ δὲ σοφὸς οὔτε παραιτεῖται τὸ ζῆν> οὔτε φοβεῖται τὸ μὴ ζῆν· οὔτε γὰρ αὐτῷ προσίσταται τὸ ζῆν οὔτε δοξάζεται κακὸν εἶναι τι τὸ μὴ ζῆν. ὥσπερ δὲ τὸ σιτίον οὐ τὸ πλεῖον πάντως ἀλλὰ τὸ ἥδιστον αἰρεῖται, οὕτω καὶ χρόνον οὐ τὸν μήκιστον ἀλλὰ τὸν ἥδιστον καρπίζεται. ὁ δὲ παραγγέλλων τὸν μὲν νέον καλῶς ζῆν, τὸν

τούς εἶναι ολοφάνερη. Ἀλλά, δὲν εἶναι οἱ θεοὶ ὅπως τοὺς πιστεύει ὁ πολὺς κόσμος. Διότι δὲν κρατᾷ ἀκέραιη τὴν ἀρχικὴ παράστασις γιὰ τοὺς θεοὺς. Καὶ ἀσεβῆς δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ δὲν ἀποδέχεται τοὺς θεοὺς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων

124.ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἀποδίδει στοὺς θεοὺς αὐτὰ ποὺ οἱ πολλοὶ πιστεύουν γι' αὐτούς. Ἐπειδὴ αὐτὰ τα ὁποῖα φρονοῦν οἱ πολλοὶ ἀνθρώποι γιὰ τοὺς θεοὺς, δὲν εἶναι ἀντιλήψεις ἀλλὰ ψεύτικες δοξασίες. Σύμφωνα με αὐτές τις ψεύτικες δοξασίες καὶ οἱ μεγαλύτερες συμφορὲς γιὰ τοὺς κακοὺς καὶ οἱ ὠφέλειες γιὰ τοὺς καλοὺς προέρχονται ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ἐπειδὴ τὸ πλῆθος, ἐντελῶς ἐξοικειωμένο με τὴν ἰδιαιτέρη ἐννοια ποὺ ἔχει γιὰ τὴν ἀρετὴ, δὲν ἀποδέχεται παρὰ μόνο τοὺς θεοὺς ποὺ εἶναι σύμφωνα με αὐτὴ τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ θεωρεῖ ξένο κάθε τι ποὺ εἶναι διαφορετικὸ. Να συνηθίζεις να θεωρεῖς ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἓνα τίποτα γιὰ μας, γιὰτί κάθε καλὸ καὶ κάθε κακὸ βρίσκεται σὴν αἰσθησι καὶ ὁ θάνατος εἶναι ἡ στέρησι τῆς αἰσθησις. Ἐτσι ἡ ἐπίγνωσι ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἓνα τίποτα γιὰ μας, κάνει ἀπολαυστικὴ τὴν θνητὴ ζωὴ μας, ὅχι ἐπειδὴ προσθέτει ἀπειρο

125.χρόνο σ' αὐτὴν, ἀλλὰ γιὰτί ἀφαιρεῖ τὸν πόθο τῆς ἀθανασίας. Γιὰτί τίποτα δὲν εἶναι φοβερό σὴν ζωὴ γιὰ ὁποῖον ἔχει πραγματικὰ κατανόησι ὅτι τίποτα φοβερό δὲν ὑπάρχει στο να μὴ ζε κανεῖς. Εἶναι ἀνόητος λοιπὸν αὐτὸς ποὺ λέει ὅτι φοβάται τὸν θάνατο ὅχι γιὰτί θα ὑποφέρει ὅταν ἐρθε, ἀλλὰ διότι τὸν θλίβει ἡ προσμονὴ του. Διότι ἀδικα λυπάται κανεῖς προσμένοντας ἓνα πράγμα ποὺ δὲν ἐνοχλεῖ ὅταν εἶναι παρόν. Ἐτσι λοιπὸν, τὸ πιο φρικτὸ ἀπὸ τα κακά, ὁ θάνατος, δὲν εἶναι τίποτα γιὰ μας, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὅταν εμεῖς ὑπάρχουμε ὁ θάνατος δὲν ὑπάρχει, ὅταν δε ὁ θάνατος ἐρθε τότε εμεῖς δὲν ὑπάρχουμε. Ὁ θάνατος λοιπὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε γιὰ τοὺς ζωντανούς οὔτε γιὰ τοὺς νεκρούς, ἐπειδὴ δὲν ἔχει σχέση με τοὺς πρώτους, ἐνῶ οἱ τελευταῖοι δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἀλλὰ οἱ πολλοὶ ἄλλοτε ἀποφεύγουν τὸν θάνατο ὡς τὸ χειρότερο ἀπὸ τα κακά,

126.ἄλλοτε τὸν ἐπιλέγουν ὡς ἀνάπαυσι ἀπὸ τα δεινά τῆς ζωῆς. Ἀντίθετα, ὁ σοφὸς οὔτε τὴν ζωὴ περιφρονεῖ καὶ οὔτε φοβάται να μὴ ζε, ἐπειδὴ οὔτε ἡ ζωὴ εἶναι βάρος γι' αὐτόν καὶ οὔτε θεωρεῖ ὅτι εἶναι κακὸ τὸ να μὴ ζε. Ὅπως ἀκριβῶς δὲν προτιμᾷ πάντοτε τὸ περισσότερο ἀλλὰ τὸ πιο εὐχάριστο φαγητό, ἔτσι καὶ με τὸν χρόνο τῆς ζωῆς του δὲν ἀπολαμβάνει τὸν περισσότερο ἀλλὰ τὸν πιο εὐχάριστο. Καὶ αὐτὸς ποὺ συμ-

δὲ γέροντα καλῶς καταστρέφειν εὐήθης ἔστιν οὐ μόνον διὰ τὸ τῆς ζωῆς ἀσπαστόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὴν αὐτὴν εἶναι μελέτην τοῦ καλῶς ζῆν καὶ τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν. πολὺ δὲ χείρων καὶ ὁ λέγων (Τηgn. 425, 427) καλὸν μὲν μὴ φῦναι, φύντα δ' ὅπως ὤκιστα πύλας Αἴδαο περῆσαι.

127 εἰ μὲν γὰρ πεποιθῶς τοῦτο φησι, πῶς οὐκ ἀπέρχεται ἐκ τοῦ ζῆν; ἐν ἐτοίμῳ γὰρ αὐτῷ τοῦτ' ἔστιν, εἴπερ ἦν βεβουλευμένον αὐτῷ βεβαίως· εἰ δὲ μωκώμενος, μάταιος ἐν τοῖς οὐκ ἐπιδεχομένοις.

"Μνημονευτέον δὲ ὡς τὸ μέλλον οὔτε ἡμέτερον οὔτε πάντως οὐχ ἡμέτερον, ἵνα μήτε πάντως προσμένωμεν ὡς ἐσόμενον μήτε ἀπελπίζωμεν ὡς πάντως οὐκ ἐσόμενον.

"Ἀναλογιστέον δὲ ὡς τῶν ἐπιθυμιῶν αἰ μὲν εἰσι φυσικαί, αἰ δὲ κεναί. καὶ τῶν φυσικῶν αἰ μὲν ἀναγκαῖαι, αἰ δὲ φυσικαὶ μόνον· τῶν δ' ἀναγκαίων αἰ μὲν πρὸς εὐδαιμονίαν εἰσὶν ἀναγκαῖαι, αἰ δὲ

128 πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἀοχλησίαν, αἰ δὲ πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν. τούτων γὰρ ἀπλανῆς θεωρία πᾶσαν αἴρεσιν καὶ φυγὴν ἐπανάγειν οἶδεν ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος ὑγίειαν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀταραξίαν, ἐπεὶ τοῦτο τοῦ μακαρίως ζῆν ἔστι τέλος. τούτου γὰρ χάριν πάντα πράττομεν, ὅπως μήτε ἀλγῶμεν μήτε ταρβῶμεν· ὅταν δ' ἄπαξ τοῦτο περὶ ἡμᾶς γένηται, λύεται πᾶς ὁ τῆς ψυχῆς χειμῶν, οὐκ ἔχοντος τοῦ ζώου βαδίζειν ὡς πρὸς ἐνδόν τι καὶ ζητεῖν ἕτερον ὧ τὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀγαθὸν συμπληρώσεται. τότε γὰρ ἡδονῆς χρεῖαν ἔχομεν ὅταν ἐκ τοῦ μὴ παρεῖναι τὴν ἡδονὴν ἀλγῶμεν· <ὅταν δὲ μὴ ἀλγῶμεν,> οὐκέτι τῆς ἡδονῆς δεόμεθα. καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἡδονὴν ἀρχὴν καὶ τέλος λέγομεν εἶναι τοῦ μακα-

129 ρίως ζῆν· ταύτην γὰρ ἀγαθὸν πρῶτον καὶ συγγενικὸν ἔγνωμεν, καὶ ἀπὸ ταύτης καταρχόμεθα πάσης αἰρέσεως καὶ φυγῆς καὶ ἐπὶ ταύτην καταντῶμεν ὡς κανόνι τῷ πάθει πᾶν ἀγαθὸν κρίνοντες. καὶ ἐπεὶ πρῶτον ἀγαθὸν τοῦτο καὶ σύμφυτον, διὰ τοῦτο καὶ οὐ πᾶσαν ἡδονὴν αἰρούμεθα, ἀλλ' ἔστιν ὅτε πολλὰς

βουλεύει τον μεν νέο να ζει καλά, τον δε γέρο να τελειώσει καλά την ζωή του, είναι ανόητος ὄχι μόνο επειδὴ ἡ ζωή εἶναι ὁμορφὴ (για τὸ γέρο), ἀλλὰ καὶ επειδὴ ἡ φροντίδα να ζει κανεὶς καλὰ καὶ να πεθάνει καλὰ εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό. Μάλιστα πολὺ χειρότερος εἶναι αὐτός που λέει ὅτι καλὸ εἶναι να μὴ γεννηθεῖ κανεὶς, «καὶ ὅταν γεννηθεῖ, να περάσει ὅσο πιο γρήγορα τις πύλας τοῦ Ἅδη».

127.Αν μεν το λέει επειδὴ το πιστεύει, γιατί δεν εγκαταλείπει την ζωή; Πράγματι εἶναι κάτι που εἶναι πάντα στην ευχέρεια του, εἴαν ὁ θάνατος εἶναι σταθερὴ του ἐπιθυμία. Αν ὁμως ἀστειεύεται, δείχνει ελαφρότητα σε θέματα που δεν σηκώνουν ἀστεία. Πρέπει να θυμάσαι ὅτι τὸ μέλλον δεν εἶναι οὔτε ἐντελῶς δικό μας οὔτε ἐντελῶς πέρα ἀπὸ μας, ὥστε μήτε να περιμένουμε ὅτι σίγουρα θα ἔλθει οὔτε πάλι να ἀπελπίζομαστε ὅτι οπωσδήποτε δεν θα ἔρθει. Πρέπει ἐπίσης να ἀναλογιστεῖς ὅτι ἀπὸ τις ἐπιθυμίες ἄλλες εἶναι φυσικὲς καὶ ἄλλες εἶναι μάταιες καὶ ἀπὸ τις φυσικὲς ἄλλες εἶναι ἀναγκαῖες καὶ ἄλλες μόνον φυσικὲς. Ἀπὸ δε τις ἀναγκαῖες ἐπιθυμίες ἄλλες εἶναι ἀναγκαῖες για την εὐτυχία, ἄλλες για να εἶναι

128.ἀνενόχλητο τὸ σῶμα καὶ ἄλλες για την ἴδια την ζωή. Καὶ πράγματι μία ἀλάνθαστη θεώρηση των ἐπιθυμιῶν πρέπει να ἀνάγει κάθε προτίμηση καὶ κάθε ἀποφυγὴ στην υγεία τοῦ σώματος καὶ την ἀταραξία της ψυχῆς, επειδὴ ἐκεῖ βρίσκεται ὁ τελικὸς σκοπὸς της μακαρίας ζωῆς. Επειδὴ κάνουμε τα πάντα για να ἀποφύγουμε τὸ σωματικὸ πόνον καὶ την ταραχὴ της ψυχῆς. Καὶ ἀπὸ την στιγμή που τὸ ἐπιτύχουμε, σταματὰ κάθε ψυχικὴ ταραχὴ, επειδὴ τὸ ζωντανὸν οὐκ ἔχει χρειάζεται πλέον να κινηθεῖ πρὸς κάτι που του λείπει, οὔτε να ἀναζητήσῃ κάτι ἄλλο για να συμπληρώσῃ τὸ καλὸ της ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Διότι τότε χρειαζόμαστε την ἡδονή, ὅταν πονοῦμε ἐξ' αἰτίας της ἀπουσίας της καὶ ὅταν δεν πονοῦμε, δεν χρειαζόμαστε καθόλου την ἡδονή. Καὶ για τούτο λέμε ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι ἀρχὴ καὶ τέλος της

129.μακαρίας ζωῆς. Γιατί ἔχομε διαγνώσει ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ πρωταρχικὸ καὶ σύμφυτο ἀγαθὸ μέσα μας, καὶ ὅτι με αὐτὴν ὡς ἀφετηρία διαλέγουμε τι θα πράξουμε καὶ τι θα ἀποφύγουμε, καὶ ὅτι σε αὐτὴν καταλήγουμε πάλι, ὅταν ἀποτιμάμε κάθε ἀγαθὸ με γνώμονα αὐτὸ που αἰσθανόμαστε. Καὶ ἀκριβῶς επειδὴ ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ πρωταρχικὸ καὶ σύμφυτο ἀγαθὸ μέσα μας, δεν

ἡδονὰς ὑπερβαίνομεν, ὅταν πλεῖον ἡμῖν τὸ δυσχερὲς ἐκ τούτων ἔπνηται· καὶ πολλὰς ἀλγηδόνας ἡδονῶν κρείττους νομίζομεν, ἐπειδὴν μείζων ἡμῖν ἡδονὴ παρακολουθῆ πολὺν χρόνον ὑπομείνασι τὰς ἀλγηδόνας.

πᾶσα οὖν ἡδονὴ διὰ τὸ φύσιν ἔχειν οἰκείαν ἀγαθόν, οὐ πᾶσα μέντοι αἰρετὴ· καθὰ περ καὶ ἀλγηδῶν πᾶσα κακόν, οὐ πᾶσα δὲ ἀεὶ

130 φευκτὴ πεφυκυῖα. τῆ μέντοι συμμετρήσει καὶ συμφερόντων καὶ ἀσυμφόρων βλέψει ταῦτα πάντα κρίνειν καθήκει· χρώμεθα γὰρ τῷ μὲν ἀγαθῷ κατὰ τινὰς χρόνους ὡς κακῷ, τῷ δὲ κακῷ τοῦμπαλιν ὡς ἀγαθῷ. καὶ τὴν αὐτάρκειαν δὲ ἀγαθὸν μέγα νομίζομεν, οὐχ ἵνα πάντως τοῖς ὀλίγοις χρώμεθα, ἀλλ' ὅπως ἐὰν μὴ ἔχωμεν τὰ πολλὰ, τοῖς ὀλίγοις χρώμεθα, πεπεισμένοι γνησίως ὅτι ἥδιστα πολυτελείας ἀπολαύουσιν οἱ ἥκιστα ταύτης δεόμενοι, καὶ ὅτι τὸ μὲν φυσικὸν πᾶν εὐπόριστόν ἐστι, τὸ δὲ κενὸν δυσπόριστον. οἷ τε λιτοὶ χυλοὶ ἴσην πολυτελεῖ διαίτη τὴν ἡδονὴν ἐπι-

131 φέρουσιν ὅταν ἅπαν τὸ ἀλγοῦν κατ' ἔνδειαν ἐξαιρεθῆ· καὶ μᾶζα καὶ ὕδωρ τὴν ἀκροτάτην ἀποδίδωσιν ἡδονὴν ἐπειδὴν ἐνδέων τις αὐτὰ προσενέγκηται. τὸ συνεθίζειν οὖν ἐν ταῖς ἀπλαῖς καὶ οὐ πολυτελέσι διαίταις καὶ ὑγιείας ἐστὶ συμπληρωτικὸν καὶ πρὸς τὰς ἀναγκαίας τοῦ βίου χρήσεις ἄοκνον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον καὶ τοῖς πολυτελέσι ἐκ διαλειμμάτων προσερχομένους κρείττον ἡμᾶς διατίθησι καὶ πρὸς τὴν τύχην ἀφόβους παρασκευάζει. "Ὅταν οὖν λέγωμεν ἡδονὴν τέλος ὑπάρχειν, οὐ τὰς τῶν ἀσώτων ἡδονὰς καὶ τὰς ἐν ἀπολαύσει κειμένας λέγομεν, ὡς τινες ἀγνοοῦντες καὶ οὐχ ὁμολογοῦντες ἢ κακῶς ἐκδεχόμενοι νομίζουσιν, ἀλλὰ τὸ μήτε ἀλγεῖν κατὰ σῶμα μήτε ταράττεσθαι

132 κατὰ ψυχὴν. οὐ γὰρ πότοι καὶ κῶμοι συνείροντες οὐδ' ἀπολαύσεις παιδῶν καὶ γυναικῶν οὐδ' ἰχθύων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα φέρει πολυτελὴς τράπεζα τὸν ἡδὺν

επιλέγομεν κάθε ἡδονή, ἀλλὰ υπάρχουν περιπτώσεις ὅπου προσπερνάμε πολλές ἡδονές, ὅταν εξαιτίας τους προκύπτουν για μας μεγαλύτερες ενοχλήσεις. Και υπάρχουν πόνοι που τους θεωρούμε προτιμότερους ἀπὸ τις ἡδονές, εφόσον ἡ ἡδονὴ που ακολουθεῖ εἶναι για μας μεγαλύτερη, ὅταν για πολὺ χρόνο υπομένουμε τους πόνους. Κάθε λοιπὸν ἡδονή, ἀπὸ μόνῃ της καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴν φύση, εἶναι κάτι καλὸ, ἐντούτοις δὲν ἐπιλέγομεν κάθε ἡδονή, καθ' ὅμοιο τρόπο. Κάθε πόνος εἶναι κάτι κακὸ, καὶ παρόλα αὐτὰ

130.κάθε πόνος δὲν πρέπει πάντοτε να ἀποφεύγεται. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να ἐξετάζουμε καὶ να υπολογίζουμε τα πλεονεκτήματα καὶ τα μειονεκτήματα, πρὶν να κρίνουμε τὴν ἀξία κάθε ἡδονῆς καὶ κάθε πόνου, γιατί χρησιμοποιούμε σε ορισμένες περιπτώσεις το ἀγαθὸ ὡς κακὸ καὶ το κακὸ με τὴ σειρά του ὡς ἀγαθὸ. Καὶ θεωρούμε τὴν αὐτάρκεια μεγάλο ἀγαθὸ, ὄχι για να χρησιμοποιούμε τα λίγα, ἀλλὰ για να ἀρκούμαστε στα λίγα ὅταν δὲν ἔχουμε τα πολλὰ, ἔχοντας τὴν πεποίθηση ὅτι ἀπολαμβάνουν πολὺ εὐχάριστα τὴν πολυτέλεια αὐτοῖ που τὴν χρειάζονται λιγότερο, καὶ ὅτι κάθε τι που εἶναι φυσικὸ ἀποκτιέται εὐκόλα, ἐνῶ κάθε τι που εἶναι μάταιο ἀποκτιέται δύσκολα, καὶ οἱ λιτές τροφές προσφέρουν ἴση ἡδονὴ με τα πολυτελῆ γεύματα, ὅταν

131.ἐξαλείφουν τελείως ὅλο τον πόνο που προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη, καὶ το ψωμί καὶ το νερό προκαλοῦν τὴν πιο δυνατὴ ἡδονὴ σ' αὐτὸν που τα γεύεται ἀφοῦ ἔχει νοιώσει τὴν ἀνάγκη τους. Το να συνηθίζει λοιπὸν κανεὶς στὴν ἀπλὴ διατροφή καὶ ὄχι στὴν πολυτελὴ διατροφή, καὶ ἐξασφαλίζει τὴν υγεία καὶ κάνει τον ἄνθρωπο ἀκούραστο στις ἀναγκαίαις ἐνασχολήσεις τῆς ζωῆς του καὶ μας κάνει να νοιώθουμε πιο εὐχάριστα ὅταν, κατὰ διαστήματα, πηγαίνουμε σε πολυτελῆ γεύματα, καὶ μας προετοιμάζει να μὴ φοβόμαστε τις ἐναλλαγές τῆς τύχης. Ὅταν λοιπὸν λέμε ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς, δὲν ἐννοοῦμε τις ἡδονές των ἀσώτων καὶ αὐτές που συνίστανται στὴν αἰσθησιακὴ ἀπόλαυση, ὅπως νομίζουν μερικοὶ ἀπὸ ἀγνοία καὶ ἐπειδὴ διαφωνοῦν με ἐμὰς ἢ εἶναι κακῶς πληροφορημένοι, ἀλλὰ ἐννοοῦμε να μὴ πονᾷ το σῶμα καὶ να μὴ ταράσσεται ἡ ψυχὴ.

132.Γιατί τὴν εὐχάριστη ζωὴ, δὲν τὴν γεννοῦν τα ποτὰ καὶ οἱ συνεχεῖς διασκεδάσεις, οὔτε οἱ ἀπολαύσεις ἀγοριῶν καὶ γυναικῶν, οὔτε ψαριῶν καὶ των ἄλλων ἐδεσμάτων που προ-

γεννᾶ βίον, ἀλλὰ νήφων λογισμὸς καὶ τὰς αἰτίαις ἐξερευνῶν πάσης αἰρέσεως καὶ φυγῆς καὶ τὰς δόξας ἐξελαύνων ἐξ ὧν πλεῖστος τὰς ψυχὰς καταλαμβάνει θόρυβος. τούτων δὲ πάντων ἀρχὴ καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν φρόνησις· διὸ καὶ φιλοσοφίας τιμιώτερον ὑπάρχει φρόνησις, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ πᾶσαι πεφύκασιν ἀρεταί, διδάσκουσα ὡς οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως, <οὐδὲ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως> ἄνευ τοῦ ἡδέως· συμπεφύκασι γὰρ αἱ ἀρεταὶ τῷ ζῆν ἡδέως, καὶ τὸ ζῆν ἡδέως τούτων ἔστιν ἀχώριστον.

133 "Ἐπεὶ τίνα νομίζεις εἶναι κρεῖττονα τοῦ καὶ περὶ θεῶν ὅσα δοξάζοντος καὶ περὶ θανάτου διὰ παντὸς ἀφόβως ἔχοντος καὶ τὸ τῆς φύσεως ἐπιλελογισμένου τέλος, καὶ τὸ μὲν τῶν ἀγαθῶν πέρασ ὡς ἔστιν εὐσυμπλήρωτον τε καὶ εὐπόριστον διαλαμβάνοντος, τὸ δὲ τῶν κακῶν ὡς ἢ χρόνους ἢ πόνους ἔχει βραχεῖς, τὴν δὲ ὑπὸ τινων δεσπότην εἰσαγομένην πάντων ἐγγελῶντος <εἰμαρμένην καὶ μᾶλλον ἢ μὲν κατ' ἀνάγκην γίνεσθαι λέγοντος>, ἢ δὲ ἀπὸ τύχης, ἢ δὲ παρ' ἡμᾶς διὰ τὸ τὴν μὲν ἀνάγκην ἀνυπεύθυνον εἶναι, τὴν δὲ τύχην ἄστατον ὄραν, τὸ δὲ παρ' ἡμᾶς ἀδέσποτον ᾧ

134 καὶ τὸ μεμπτὸν καὶ τὸ ἐναντίον παρακολουθεῖν πέφυκεν (ἐπεὶ κρεῖττον ἦν τῷ περὶ θεῶν μύθῳ κατακολουθεῖν ἢ τῆ τῶν φυσικῶν εἰμαρμένη δουλεύειν· ὁ μὲν γὰρ ἐλπίδα παραιτήσεως ὑπογράφει θεῶν διὰ τιμῆς, ἢ δὲ ἀπαραίτητον ἔχει τὴν ἀνάγκην), τὴν δὲ τύχην οὔτε θεὸν ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν ὑπολαμβάνοντος (οὐ-θὲν γὰρ ἀτάκτως θεῷ πράττεται) οὔτε ἀβέβαιον αἰτίαν (<οὐκ> οἶεται μὲν γὰρ ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἐκ ταύτης πρὸς τὸ μακαρίως ζῆν ἀνθρώποις δίδοσθαι, ἀρχὰς μέντοι μεγάλων ἀγαθῶν ἢ κακῶν ὑπὸ ταύτης

135 χορηγεῖσθαι), κρεῖττον εἶναι νομίζοντος εὐλογίως ἀτυχεῖν ἢ ἀλογίως εὐτυχεῖν· βέλτιον γὰρ ἐν ταῖς πράξεσι τὸ

σφέρουν τα πολυτελή τραπέζια, ἀλλὰ ο νηφάλιος λογισμὸς, που ερευνᾷ τις αιτίες για κάθε προτίμηση ἢ αποφυγή και διώχνει τις δοξασίες από τις οποίες προέρχεται η μεγαλύτερη ταραχή που καταλαμβάνει τις ψυχές μας. Αρχὴ λοιπὸν για ὅλα αυτά και το μέγιστο αγαθὸ εἶναι η φρόνηση. Γι αυτό εἶναι πολυτιμότερη ἀπὸ την φιλοσοφία η φρόνηση, ἀπὸ την οποία απορρέουν ὅλες οι ἄλλες ἀρετές και εἶναι αὐτή που διδάσκει ὅτι δεν εἶναι δυνατόν να ζει κανεὶς ευχάριστα αν η ζωὴ του δεν ἔχει φρόνηση ομορφιά και δικαιοσύνη και οὔτε πάλι μπορεῖ να ἔχει η ζωὴ του φρόνηση ομορφιά και δικαιοσύνη αν δεν ἔχει ευχαρίστηση. Γιατί οι ἀρετές ἔχουν την ἴδια φύση με την ευχάριστη ζωὴ και η ευχάριστη ζωὴ δεν ξεχωρίζει ἀπὸ αὐτές.

133. Γιατί ποιὸν θεωρεῖς ἀραγε καλύτερο ἀπὸ εκείνον τον ἀνθρώπο ο οποίος και για τους θεοὺς ἔχει γνώμες που τις χαρακτηρίζει ο σεβασμὸς και που στέκεται παντοτινὰ ἀφοβος ἀπέναντι στο θάνατο και που ἔχει κατανοήσει το σκοπὸ της φύσης, και που ἔχει ἀντιληφθεῖ ὅτι το μὲν υπέρτατο ἀγαθὸ εὐκόλα προσεγγίζεται και εὐκόλα αποκτάται, το δε υπέρτατο κακὸ εἴτε ἔχει σύντομη διάρκεια εἴτε λίγους πόνους; Και περιγελά το πεπρωμένο, που κάποιοι το παρουσιάζουν σαν ἀπόλυτο κυρίαρχο των πάντων, λέγοντας μᾶλλον ὅτι ἀπὸ τα πράγματα κάποια γίνονται ἀπὸ ἀνάγκη κάποια ἄλλα ἀπὸ τύχη και κάποια ἄλλα τέλος ἀπὸ την δικὴ μας βούληση. Γιατί η μὲν ἀνάγκη δεν ὑπόκειται σε ευθύνη, η τύχη ἀπὸ την ἄλλη μεριά εἶναι ἀστατη, ἀλλὰ η ελευθερία μας δεν εξουσιάζεται ἀπὸ κανέναν ἄλλον,

134. και φυσικὰ ἐπιδέχεται τον ψόγο ὅσο και τον ἔπαινο. Ἐπειδὴ εἶναι προτιμότερο να ἀκολουθούμε τον μύθο για τους θεοὺς παρά να ὑποδουλωνόμαστε στο πεπρωμένο των φυσικῶν φιλοσόφων, γιατί ο μύθος μας δίνει την ἐλπίδα να κάμψουμε τους θεοὺς τιμώντας τους, ενώ η ἀναγκαιότητα εἶναι ἀμείλικτη. Την τύχη ὅμως οὔτε θεὸ την θεωρεῖ, ὅπως πιστεύουν οι πολλοὶ ἀνθρώποι, - ἀφοῦ τίποτα δεν γίνεται ἀπὸ τον θεὸ χωρὶς τάξη - οὔτε πάλι την θεωρεῖ ως ἀβέβαιη αἰτία, δεν πιστεύει ὅτι ἀπὸ την τύχη δίνεται το καλὸ ἢ το κακὸ στους ἀνθρώπους για μια εὐτυχημένη ζωὴ(μακαρίως ζῆν), ἀλλὰ ὅμως παρέχει την ευκαιρία και την ἀρχὴ για μεγάλα καλὰ ἢ μεγάλα δεινά.

135. Πιστεύει τελικὰ ὅτι εἶναι καλύτερα να ἀτυχήσει σε κάτι που σκέφτηκε σωστά, παρά να εὐτυχήσει χωρὶς να ἔχει συλλογισθεῖ, γιατί εἶναι

καλῶς κριθέν <μῆ> ὀρθωθῆναι διὰ ταύτην.

"Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τούτοις συγγενῆ μελέτα πρὸς σεαυτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς πρὸς <τε> τὸν ὅμοιον σεαυτῶ, καὶ οὐδέποτε οὔθ' ὕπαρ οὔτ' ὄναρ διαταραχθήσῃ, ζήσεις δὲ ὡς θεὸς ἐν ἀνθρώποις. οὐθὲν γὰρ ἔοικε θνητῶ ζῶν ζῶν ἄνθρωπος ἐν ἀθανάτοις ἀγαθοῖς."

καλύτερο στις ανθρώπινες πράξεις να αποτύχει εκείνο που επιλέχθηκε σωστά, παρά να επιτύχει από ευνοϊκή τύχη εκείνο που κακῶς επιλέχθηκε. Αυτά λοιπόν και όλα όσα σχετίζονται με αυτά, να συλλογίζεσαι μέρα και νύχτα, μόνος σου και με κάποιον ὅμοιο σου και ποτέ δεν θα ταραχθεῖς ούτε στον ξύπνιο σου ούτε στον ύπνο σου, αλλά θα ζήσεις σαν θεός ανάμεσα σε ανθρώπους. Γιατί δεν μοιάζει καθόλου με θνητό πλάσμα ένας άνθρωπος που ζει ανάμεσα σε αθάνατα αγαθά.

απόδοση στα σύγχρονα ελληνικά
Λεωνίδας Α.Αλεξανδρίδης
Οκτώβριος 2013

επιμέλεια
Τάκης Παναγιωτόπουλος

Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας "Κήπος Αθηνών" - www.epicuros.gr

"Ο Κήπος είναι συνασπισμός από συγγενικές φύσεις και ομοϊδεάτες, που τους ένωσε η ανάγκη ν' αντιδράσουν στην πολύμορφη πίεση και να ασφαλίσουν την ψυχική γαλήνη και μαζί το ελληνικό ήθος".

Καθηγητής Χαράλαμπος Θεοδωρίδης (1883 – 1957)